

MILBACHER RÓBERT

Variációk a múltra

(Két áltörténeti kisregény)

P/S avagy utóirat
a költő titkos életéhez

1.

Ha valaha valakinek is elmondanám ezt a történetet – mint ahogyan fogadásom szerint ez sohasem fog megtörténni –, nagyon távolról kezdeném. Mégpedig nagy valószínűséggel onnan, hogy három férfi állt egymással szemközt a Zerge utca 13. alatti, 14-es számú lakás időnként dohányzóként is használatos szalonjában. Most azonban nem gyűjtött rá egyikük sem. Talán a szomszéd szobában fekvő halott iránti tiszteletből, talán csak mert nem volt rá idejük, mióta eljöttek a halottas ágy mellől. Bár éppenséggel mindegyikük úgy érezte abban a pillanatban, hogy mindennél nagyobb szüksége volna a dohány idegnyugtató füstjére.

Szemmel láthatólag mindhárman igen feszültek voltak. Ki ilyen, ki olyan oknál fogva. A külső szemlélő számára az lehetett volna még feltűnő, ha bárki is megfigyelte volna a kis kompániát, hogy kínos igyekezettel próbálták kerülni egymás tekintetét.

Hármuk közül a legidősebben letagadhatatlanul kiütöttek rendetlen, sőt talán nem túlzás megkockáztatni a kijelentést: züllött életvitelének nyomai. Legalábbis karikás szemei, vizenyős tekintete, alig uralható kézremege mi másról is árulkodhatott volna. A jó húsz évvel fiatalabb férfi fáradtnak látszott, de fáradtságánál szembeötlőbb volt feldúltsága és alig-alig uralható ingerültsége,

amelyet magyarázhatunk a hosszú hetek kialvatlansága folytán fellépő kimerültséggel, de azzal a gyűlölettel is, amit az előbb említett idősebb úr irányába nem is próbált palástolni. A harmadikukról, az alacsony, fekete emberről most ne essék szó. Az ő szerepe ebben a jelenetben csupán az érzelmektől mentes közvetítőé, holott neki is meg lett volna a komoly és alapos oka, hogy feldúlt legyen.

Ami közös volt bennük, az a frissen átélt gyász nehéz terhe lehetett, mely így vagy úgy, de meggörnyesztette a hátukat. Persze a gyász mindhármukra más-más súllyal nehezedett, hiszen mindegyiküket más-más érzelmek fűzték a szomszéd szobában felravatalozott halotthoz. Nem tudom megállni, hogy ne jegyezzem meg drága halottunkról, hogy halálában újra föllelhetők voltak vonásain egykori ragyogó szépségének nyomai, már ameny nyit a rák meghagyott belőle. Arca ugyan a vérkeringés leálltával viaszsárgára váltott, de a sok szenvedés meg nem esítette dacosan büszke vonásait, vértelen ajkára pedig valami talán nem is odaillő, sőt a halál véglegességének fényében szinte szemérmetlenül kihívó mosoly ült ki. Mintha csak kacérkodott volna az elmúlással is, bár ki simult arcborán inkább a rettenetes kínoktól való szabadulás megkönnyebbülése tükröződött. Bármily különös is, de valahogy az a benyomása támadt a reá tekintőnek, mintha holtában végül sikerült volna diadalmaskodnia a véges emberi létezésünk nyomorúsága fölött.

(Csak azt a szagot tudnám feledni, ami minden szel lőztetés dacára is beleette magát a szövetekbe, bútorokba, de még a falakat borító tapétába is.)

A fiatalabb férfi egy néhány lapból álló, kissé gyűrött iratot tartott idegességtől reszkető kezében, és fojtott

hangon, amelynek remegését azonban nem tudta palástolni, az idősebb úr felé fordulva úgy olvasott, ahogyan az ügyész olvassa a bűnös előtt a vádiratot, vagy még inkább oly módon, mintha az utolsó ítélet dühödtt angyala számlálná fejére a kárhozathoz vezető bűneit.

„Tudván azt, hogy vannak emberek, kik a »decorum« kedvéért a világ előtt egészen mást mutatnak, mint mit éreznek, – fejük felett összecsapva kezüket: sirnak és jajgatnak – holott nevetni szeretnének, – tudván, hogy a frázisok hangoztathatásáért sokan még kényelmükről is – legalább pár percre – lemondanak: hogy siromban minden alakoskodástól mentve, nyugodtan lehessek, akarom: ne háborgassa meg ott álmomat az, ki életemben nem tudott és nem is akart volna mást tekinteni bennem, mint csak buja állati szenvedélye köteles megosztóját. – Minden lépés, melyet ez ember tenne síromhoz, oly fájdalmat okozna poraimnak, mint minő undort éreztem iránta attól a perctől kezdve, mikor levetkőzve magából az embert, teljes állatóságában tünt fel előttem s mint ilyen gyalázatos buja fotográf képeit házi köröm szentélyébe oly megérthetetlen cinizmussal behozni törekedett, s vadállatiassággal, bennem, nejében – e miatt történt tiltakozásomért – kigunyolt minden érzelmet, melyeket szívemben gyöngéden és kegyelettel ápolva általok a köznapiaságból kiemelkedni vágytam, s kereken tagadtam azon elv jogosultságát, melyet ő, mint férj, rám erőszakolni akart, hogy: »az asszonynak nincs más kötelessége, mint a férj kéjvágyát kielégíteni,« s hogy: »az asszonynak e kéjvágy kielégítésében lehet s kell csak boldognak lenni stb. stb.« Legyen meggyőződve az, ki ez elvet vallja: Horvát Árpád, s ki azt előttem, mint

férj, oly sokszor hangoztatta, hogy ha ilyennek ösmertette volna meg magát előttem, abban az időben, mikor ellenkezőleg minden szavában kegyelet, előzékenység, benső részvét, gyöngédség, figyelem, meleg rokonszenv, tisztelet stb. stb. voltak hangoztatva, s épen ezért benne gyermekemnek szerető atyát s magamnak nemesszívű barátot s becsületes, gyöngéd férjet véltem s hittem föltalálhatni – soha, de soha nem tiszteltem volna meg azzal (igen, uram, mert bármit beszélt is rólam a szemtelen rágalom, ön tudja legjobban, hogy bárkire nézve is ez megtiszteltetés volt) – hogy férjül válasszam, – mit tettem azért, mert hittem, hogy hangoztatott szavai: igazak és nem csak frázis; de mely hitemből állati és durva bánásmódja, brutalis követelése és kifejezése oly keserűn ébresztettek föl, midőn nejvé lettem, midőn kijelentetni hallottam: »most már nők vagy s én a te parancsoló urad, törvényhozód, és én boldog akarok lenni;« – midőn megösmertem fogalmát a boldogságról, melyet még csak nem is képzelt másban, mint egyedül a legállatiasb kéjben, – midőn hallám a gunyszavakat: »nem is asszony, ki egy férfival beéri, hisz annak nincs temperamentuma stb.« Ki sohasem akart bennem mást tekinteni, mint durva érzékeinek alárendelt vak eszközt – ki mégis ama szomorú időben, mézédesszávaival, frázisaival csak azért ámitott, hogy engem aztán majd a legkegyetlenebb módon megcsaljon, – ki később, mint férj, épen azért gunyolt szüntelen, a miért, mint egykor mondá – annyira imádott – gondolkodás módomért, tisztult nézeteimért s eszméimért, – ki előtt szivemben minden neme-sebb érzés, lelkemben minden magasztosb gondolat: csak a legnevetségesebb különcködési vágy volt – nem kellett-e magamtól ez embert épen oly utálattal eltaszitanom, mint

a mily gyöngédséggel viseltettem iránta életemnek ama leg-szerencsétlenebb szakában, midőn – szavai után itélve – benne megmentőmre véltem találhatni, s nem másra csak egy kéjenc állatra találtam?! Ezt tettem is, s e tettemet so-ha meg nem bántam s ha van a mit bánok, csak egyedül az: mért nem volt erőm már réges régen kiragadni magamat köréből! Ám hogy még is oly sokáig – bár többé nem mint férj és feleség – tudtam tűrni társaságát: erőt erre csupán gyermekeim iránt érzett lángoló igaz és szent szeretetem (melyet ugy hiszem, ő sem fog tőlem megtagadhatni) adott. Avvagy, hogyan hagyhattam volna el őket kisebb korukban, hogyan bizhattam volna oly atyára, ki egy ízben így nyilatkozott: »Jól van, hagyj el, de gyermekedet inkább megfojtom, mintsem kezemből, ha azt a törvény úgy kívánná – kiadjam.« – Oh, pedig ha ezen ember kimélettel lett volna irántam s gyöngéd irányomban: esküszöm, boldogabb férj nem lett volna nála; én midőn nevemmel nevét egyesítém: hozzá jónak, gyöngédnek lenni fogadtam fel. Az ő fellépése törte ketté a láncot, és úgy, hogy azt többé egybeforrasztani nem lehetett. – Engemet Sándorom emléke és oly sokszor kigunyolt olvasmányaim, de mindenekeelőtt szívem arról világosítottak fel, hogy egy nő, több mint csak asszony, és ha megbocsáthatlan vétkem az volt, mert nem tudtam és nem akartam annyira elaljasodni, megtagadni nememet, hogy megfeledkezve minden női szeméremről és finomságról: egy, a férj előtt oly kedves, de – erősen hiszem – minden művelt szívre és nemes lélekre undorító fotograf képgyűjteményben tudjak gyönyörködni s azokat a férjjel órákig elnézni: mondom, ha ez volt (a mint hogy ugy is van) megbocsáthatlan vétkem: ezért pirulni vagy bocsánatot kérni: sohasem jutott eszembe s e vétkemre most

halálos ágyamban is büszke vagyok. – Minden undorító iránt – ösztönszerűleg utálatot éreztem gyermekkoromtól kezdve teljes életemben, de még észszerűleg sem tudtam soha felfogni: hogyan lehet valakinek jószántából a pocsolóba lépni s abban henteregni. – Az efféle gyönyört soha sem irigyeltem azoktól, kik: »Hiszen mi van ebben, mi férj és feleség vagyunk« – elvnl fogva magokat minden ocsmányosság elkövetésére éppen alkalmasaknak találják. – És még is, oh mégis, tudom, hogy azon fog lenni ezen ember, hogy gyermekeim szívét – pedig csak ő értök türtem az oly sokszor türhetetlent – emlékemtől elidegenitse vagy legalább megpróbálja elidegeníteni! De él az isten, él a nemezis – s nem lehet, hogy mozdulatlan maradjon keze, ha igazságtalanságot lát maga előtt.»

Látszott a vádlotton, hogy alig-alig tud uralkodni amúgy is felajzott, a bűnös élvektől elrongyolódott idegein. Mialatt hallgatta a felolvasást, hol ökölbe szorította a kezzeit, hogy ujjai elfehéredtek bele, hol az ablak felé fordulva – nyilván, hogy feldúlt arcvonásait ne lássa a másik kettő –, ujjai körkörös mozdulataival halántékát dörzsölgette, hol ajkát vértelenre harapva csak fejét ingatta hitetlenkedését kifejezendő. Mire a vádló a végére ért a vádbeszédnek, az erkölcsi és emberi értelemben egyaránt megsemmisült Horvát Árpád címzetes egyetemi tanár, a numizmatika és heraldika tudós előadója alig leplezett, fölényes megvetéssel a hangjában, szinte sziszegve szólalt meg:

– Aljas rágalom minden egyes szó, ami csak egy házasságtörő, gyermekeit hűtlenül magára hagyó rongy-

asszony maga mentésére szolgálhat a világ szemében...
– és még folytatni akarta volna, de a fiatalember, aki ekkor még harmincéves sem volt, korát meghazudtoló határozottsággal torkolta le:

– Ne merje még holtában is mocskolni Juliskámat! – csattant föl.

– Még hogy Juliska, még hogy a *te* Juliskád – nézett rá cinikus megvetéssel az idősebb férfi –, hát mit képzelsz te magadról, te senkiházi kis csábító...

– Én ugyan nem képzelek sokat magamról – válaszolt már higgadtabban a fiatalember –, de annyit tudok, ha az úr bárminemű módon megpróbálja Juliskám emlékét bemocskolni, abban pillanatban nyilvánosságra hozom ezen iratot, és még egyéb tanúbizonyságokat, melyek perverz életvitelét kiáltják szerte a világba. Megtudhatja mindenki, hogy a köztisztületben álló *tanár úr* – metsző gúnnyal ejtette ki e szavakat – miként fertőzte meg a feleségét mind lelkileg, mind testileg egyaránt. A nőt, ki a férje zabolázhatatlan kéjvágya okán mostanra kiterítve fekszik ravatalán. És annyit ígérhetek, uram, ha mindezt a nyilvánosság elé tárom, soha többé nem fogadják majd egyetlen tisztességes társaságban sem, és mint a pestisest fogják kerülni városszerte...

– Engem fenyegetsz, te kis senki tanítócska, te... – Horvát fenyegetően a fiatalember felé lépett, de akkor a kicsi fekete ember közéjük állt, és a körülményekhez képest nyugodt hangon csitította őket:

– Uraim, kérem, tartsák tisztületben, hogy halott van a házban – de Horvát nem hátrált, és egyetlen határozott mozdulattal kirántotta a lapokat a fiatal férfi kezéből, és

közel tartva vaksin kidülledő szeméhez, tanulmányozni kezdte. Kisvártatva diadalmasan kiáltott föl:

– Hiszen ez nem is Júlia keze írása! Ordít róla, hogy ócska koholmány, a te hamisítványod az egész... Senki nem fogja elhinni, hogy ilyesmiket írt le a törvényes uráról, aki oltalmat és otthont kínált neki, mikor magára maradt. – A fiatalabb egy gyors mozdulattal visszaszerelte a papírokat Horváttól, egy darabka le is szakadt a sarkából ott, ahol a másik tartotta:

– Majd meglátjuk. Tegyen egy próbát – nyerte vissza hidegvérét a fiatalember. – Kockáztatná a hírnevét a kicsinyes bosszú érdekében? Azt gondolja az úr, hogy egyéb bizonyítékom nincs az úr erkölcstelenségére? Itt van mindjárt Júliámnak az apjához saját kezével írt levele – mert akkor még elbírta a tollat –, amely önmagában is elegendő a köztiszteltben álló tanár úr becsületének semmivé tételéhez.

Horvátban ekkor valami eltörhetett, mert feladva eddig megjátszott gögösen hűvös fölényességét, felkapta a közeli asztalon álló bronz gyertyatartót, hogy azzal vegyen elégtételt Tóth Józsefen, hogy végre a nevét is kimondjuk ennek a fiatalembernek, aki kénytelen volt hátraugrani, hogy kitérjen a várható ütés elől. Ekkor azonban a harmadikuk alacsony termetéhez képest erős karokkal fogta le Horvát lesújtani készülő kezét:

– Uraim, uraim, kérem önöket, uralkodjanak magukon. Ha le tudnak higgadni, és újra képesek lesznek a józan döntésre, megosztom önökkel az ajánlatomat, amely mindkettejük részére megnyugvással szolgálhat, és szegény sógornőm neve és emléke sem piszkolódik be.

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.

www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen, 2026-ban
Felelős vezető Pataki Lajos vezérigazgató

Felelős szerkesztő Szegő János
Kézirat-előkészítő Tomka Eszter
Korrektor Balogh Emerencia
A borítót Árvai Judit,
a kötetet Pintér József tervezte
Műszaki vezető Takács Klári
Kiadványszám 9468
Minion betűtípusból szedve
ISBN 978-963-14-4658-6